

УДК 14:316.75

О. М. Підскальна
аспірант кафедри філософії
Житомирського державного університету імені Івана Франка

ПИТАННЯ МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛІЗМУ В ФІЛОСОФСЬКИХ КОНЦЕПЦІЯХ ВИЗНАННЯ

Розвиток мультикультурного дискурсу на початку 90-х рр. ХХ ст., виявився плодючим ґрунтом для нового філософського переосмислення «визнання». Нині важко уявити обговорення мультикультурних проблем, насамперед питань, що стосуються фундаментальних прав та прав меншин, без посилання на концепцію «визнання». Це стає зрозумілим, як тільки ми розмірковуємо про мінімальні умови, які повинні мати місце для практики мультикультуралізму або суспільства загалом, щоб вважатися мультикультурним. Адже мінімальною умовою існування мультикультуралізму як такого є саме «визнання факту співіснування багатьох культур». Проте ідея мультикультуралізму полягає в значно більшому, ніж проста констатація факту співіснування багатьох культур у межах одного суспільства. Визнання в цьому сенсі розуміється як позитивна оцінка або ставлення. Цю важливість визнання підтверджує й канадський Закон про мультикультурність, який став першим свого роду інституційним оформленням мультикультурної політики. Показово, що слово «визнати» з'являється в тексті більше, ніж будь-яке інше. Визнання значущості різноманітності є основоположним для офіційної політики Канади в області мультикультуралізму. У принципі, Закон про мультикультуралізм дає змогу взаємно визнавати культури меншин і більшості. Чи є таке визнання очевидним на практиці – зовсім інша справа. Однак цей закон забезпечує ліберально-демократичний дискурс, у рамках якого можна визнати й просувати багатокультурні цінності [4].

Ця концепція визнання вписується в більш сильну, більш суперечливу ідею мультикультуралізму, оскільки вона має на увазі, що культурна множинність й окремі культури та їх ідентичності, мають бути позитивно оцінені, схвалені й можливо, публічно підтримані. Визнання культурної множинності є необхідною, але недостатньою умовою для цієї моделі мультикультуралізму. Ствердження ідентичності окремих культурних груп є іншою необхідною умовою, сприйняття вимог «вимоги про визнання» в ім'я мультикультуралізму.

Щонайменше, з цих двох причин (з одного боку, тісний концептуальний взаємозв'язок між мультикультуралізмом і визнанням культурної множинності; з іншого – підтвердження цінності окремих культурних груп) концепція визнання необхідна для розуміння мультикультуралізму. Тому не дивно, що поява мультикультуралізму як теорії й практики збігається з відродженням інтересу філософії визнання та нового її обґрунтування.

Метою дослідження є аналіз основних філософських концепцій «визнання», представленими такими дослідниками, як Ч. Тейлор та А. Гоннет, а також розгляд взаємозв'язку між «визнанням» та мультикультуралізмом в їх творчості. І якщо праці канадського філософа Ч. Тейлора відомі українському читачеві, то праці іншого сучасного філософа – представника третього покоління Франкфуртської школи А. Гоннета не поширені, передусім, через відсутність перекладів. Тому аналіз їхніх праць і виокремлення саме мультикультурної тематики в концепції визнання А. Гоннета буде здійснено вперше.

Питанню визнання в межах інтерсуб'єктивної філософії присвячені праці Г.В.-Ф. Гегеля, Дж. Міда, П. Рікера. Взаємозв'язок між мультикультуралізмом і визнанням досліджують Ч. Тейлор, А. Гоннет, Н. Фрезер. Аналізу концепцій визнання присвячені роботи вітчизняних дослідників Л. Ляпіної «Мультикультуралізм як визнання: соціологічна концепція Чарльза Тейлора» та М. Салтанова «Визнання як розпізнавання в інтерсуб'єктивному конституванні ідентичності».

Для аналізу взаємозв'язку між визнанням та мультикультуралізмом спершу необхідно розглянути значення першого поняття. Варто зауважити, що сам термін «визнання» (recognition) має кілька значень:

1) акт інтелектуального занепокоєння, наприклад, коли ми визнаємо, що зробили помилку або визнаємо вплив релігії на політику;

2) форма ідентифікації, наприклад, коли ми «визнаємо» чи «розпізнаємо/впізнаємо» друга на вулиці, за наявною сукупністю характеристик, які ми здатні впізнати серед іншого набору таких самих характеристик (з англ. «recognition» у різних випадках перекладається як «визнання», «впізнання» чи навіть «усвідомлення»). Всі ці семантичні навантаження терміна «recognition» важливі у процесі визнання, адже спочатку треба розпізнати й усвідомити те, що ми можемо визнати);

3) акт визнання чи поваги іншої істоти, наприклад, коли ми «визнаємо» чийсь статус, досягнення чи права. Філософське та політичне поняття «визнання» переважно стосується останнього значення, і часто це означає, не лише визнання важливим засобом оцінки або поваги іншої людини, це також є основою для самоусвідомлення [7].

На цю складність та полісемантичність поняття «визнання» також вказує відомий французький філософ П. Рікер у своїй праці «Шлях визнання». Він зазначає, що в історії філософських вчень не існує такої ґрунтовної та зв'язаної теорії визнання, яка могла б претендувати на існування так само, як скажімо теорія пізнання, й дала б змогу «в лексикографічному плані включити в словник під одним пунктом різноманітні значення терміна «визнання», що існують у повсякденній мові» [1, с. 235]. Мислитель починає з того, що аналізує значення слова через виведення «reconnaitre» (фр. «визнати / впізнати») з connaître (фр. «знати»), за допомогою префікса «re», який подумки відсилає нас до відтворювання уявлення про когось або щось, що ми вже знали (наприклад, впізнавати людей по їх голосу), це перше значення [1, с. 13]. Оскільки розкрити всю семантику цього поняття в межах цього дослідження неможливо, пропонується погодитись з узагальнюючим підходом французького філософа стосовно визначення цього поняття, яке зводиться до трьох значень:

«І. Подумки осягнути (предмет), об'єднавши зображення, сприйняття, пов'язані з ним; розрізняти, ідентифікувати, пізнавати за допомогою пам'яті, судження або дії».

«ІІ. Приймати, вважати істинним (або якимось)».

«ІІІ. Виявляти вдячність тому, перед ким ми в боргу (за щось, за якусь дію)» [1, с. 18].

Динаміку розвитку філософії «визнання» П. Рікер називає «шляхом», тобто переходом «від визнання-ідентифікації, де суб'єкт мислення реально претендує на панування над сенсом, до взаємного визнання, де суб'єкт ставить себе під опіку відносин взаємності через визнання самого себе в розмаїтті здібностей, перетворюючи його здатність діяти» [1, с. 236]. Таким чином, для П. Рікера «шлях визнання» проходить спершу розвиток тематики ідентичності, потім проблематику «інакшості», і, зрештою, на прихований задній план він виносить проблематику діалектичних відносин між визнанням і невизнанням.

Взаємозв'язок між визнанням та ідентичністю, як вихідного пункту для обговорення політики «мультикультуралізму», вперше набуває чіткого окреслення в роботі канадського філософа Ч. Тейлора «Політика визнання». «Ідентичність» для мислителя це «щось на кшталт особистого розуміння людьми того, ким вони є, своїх фундаментальних визначальних характеристик як людських істот»

[2, с. 29]. Він підкреслює, що ідентичність частково формується її визнанням або відсутністю такого визнання, чи неправильним визнанням, що може завдати значної шкоди людській ідентичності, і «може бути формою пригнічення, ув'язнюючи людину в хибному, викривленому та звуженому способі буття» [2, с. 29].

Ч. Тейлор зазначає, що для того, щоб дискурс визнання та ідентичності набув нинішнього вагомого значення, необхідно було, щоб відбулось «дві зміни». По-перше, це розпад соціальної ієрархії, на якій колись базувалася «честь». Честь (honor) у цьому сенсі була невід'ємно пов'язана з нерівністю. Тейлор наводить приклад вшанування когось державними нагородами, адже якби вони були б доступні кожному, їхнє існування втратило б будь-яке сутнісне значення. В епоху честі визнання було надійно надано і майже не призводило до конфліктів. Тим не менш, честь є проблематичною, тому що, будучи неєгалітарною та груповою, вона не допускає рівного та індивідуалізованого визнання, які є нормативно імперативними в сучасному світі. Замість честі ми тепер «маємо сучасне поняття гідності» (dignity), яке лежить в основі сучасних демократичних ідеалів, на відміну від поняття честі, яке несумісне з демократичною культурою. Філософ стверджує, що ініціатором нового дискурсу про честь та гідність є Руссо, який вів «рівну людську гідність». Демократія ж ґрунтується на політиці «рівного визнання» і нині набуває форми вимоги «надання рівного статусу різним культурам і статтям». Тут варто підкреслити, що на сучасному етапі важливості набуває саме «рівність визнання». В основі цієї моделі Тейлора лежить гегелівська ідея, що індивід формується міжсуб'єктивно, як приклад він наводить відому діалектику раба та господаря. Друга сутнісна зміна, про яку говорить Тейлор, сталася наприкінці XVII ст. Це час розвитку індивідуалізованої ідентичності, в якому акцент робився на унікальності кожної людини. Ідея унікальності постає у супроводі «ідеалу автентичності». Розкриваючи поняття автентичності Тейлор спирається на Гердера, коли говорить: «<...> є певний спосіб бути людиною, який є моїм, я покликаний прожити своє життя як цей спосіб, а не як імітацію чийогось життя. Але ж гердерівське поняття по-новому і впливово визначає значення чесного ставлення до самого себе. Якщо я не чесний із собою, я втрачаю сенс свого життя, я втрачаю те, що для мене є людським» [2, с. 33]. При цьому Тейлор наголошує, що відкриття нашої автентичності – це не просто питання самоаналізу. Швидше, саме завдяки нашим взаємодіям з іншими («значущими іншими») ми визначаємо, хто ми є. Діалог зі «значущими іншими» триває протягом усього нашого життя і навіть не залежить від фізичної присутності конкретного іншого для того, щоб він вплинув на нас. Важливість визнання полягає в тому, що те, як інші бачать нас, є необхідністю у формуванні розуміння того, хто ми є [2, с. 36]. Наша індивідуальна ідентичність не будується зсередини і не породжується кожним із нас окремо, а завжди формується шляхом діалогу з іншими. Відбувається перехід від монологічної до діалогічної моделі самого себе.

Тейлор використовує ці ідеї для побудови «політики рівного визнання». Він визначає два способи розуміння ідеї рівного визнання, які ґрунтуються на різному розумінні ідентичності. Перший спосіб – це політика рівної гідності, або політика універсалізму, яка спрямована на урівнювання всіх прав й ґрунтується на принципі рівного громадянства. Другий спосіб – це політика відмінності, яка з'єднує ідентичність із відмінністю, в ній визнається унікальність кожної людини або групи. Тейлор є прихильником саме «політики відмінності» (хоча обидві зазначені політики виходять із принципу рівної гідності).

Аналізуючи політику рівної гідності, яка є «сліпою до відмінностей» і на якій базується начебто «нейтральний до відмінностей лібералізм», Тейлор доходить висновку, що така політика насправді «є фактом відображення єдиної культури-гегемона. Тож виявляється, що лише пригнічені культури або культури меншості змушені приймати ворожі форми. Тому суспільство, яке нібито є справедливим і яке

нібито не зважає на відмінності, є не лише негуманним, бо придушує ідентичності, але є також якимось невольним та несвідомим чином вищою мірою дискримінаційним» [2, с. 45]. Лібералізм теж не має заявляти про свою культурну нейтральність, бо він «не є можливою територією для зустрічі всіх культур, він є політичним вираженням культур одного типу, до того ж абсолютно несумісного з іншими типами культур» [2, с. 61]. Констатуючи той факт, що нині більшість суспільств є мультикультурним, і громадяни однієї держави можуть належати до культури, яка ставить під сумнів «філософські кордони країни проживання», то завдання «політики рівного визнання» полягає в тому, «щоб подолати їхнє відчуття, ніби їх вводять у стан маргінальності, таким чином, щоб не скомпрометувати при цьому наші засадничі політичні принципи» [2, с. 62].

Майже одночасно з виходом у світ праці Ч. Тейлора, по інший бік Атлантики, Аксель Гоннет публікує свою роботу «Боротьба за визнання. Моральна граматики соціального конфлікту». Взв'язавши на озброєння тематику дослідження молодого Гегеля (саме Гегель є автором вислову «боротьба за визнання» та займався темою визнання в Єнський період 1801–1806 рр.), німецький філософ А. Гоннет розробляє свою теорію визнання та соціальних конфліктів. Він погоджується з Тейлором, що визнання необхідне для самореалізації, підкреслюючи важливість соціальних відносин на розвиток та підтримку ідентичності людини. На підставі цього зв'язку між соціальними зразками визнання та індивідуальними умовами для самореалізації, Гоннет розвиває основу як для інтерпретації соціальної боротьби, так і нормативний облік претензій, що виникають у цій боротьбі. Він бере у Гегеля ідеї, що людина залежить від наявності установлених, «етичних» відносин (зокрема, любов, право і «моральне життя» (моральність)), які можуть бути встановлені лише через конфліктний процес розвитку, а саме через боротьбу за визнання.

Таким чином, Гоннет виокремлює такі основні форми визнання: любов, право й солідарність (безпосередньо спираючись на гегелівську трійцю: любов, право, моральність) [6, с. 92]. Любов як форма визнання, насамперед, стосується того, яким чином відносини між батьками й дитиною сприяють розвитку та підтримці основного ставлення до себе. Якщо все піде добре в їх перших стосунках з «іншими», немовлята поступово набувають фундаментальну віру у своє оточення і вчаться виражати основні свої потреби шляхом розуміння й сприйняття свого тіла. Глибинний шар почуття безпеки, що формується інтерсуб'єктивності досвідом любові, утворює психічну основу для розвитку більш абстрактних форм позитивного ставлення індивіда до самого себе. Ця базова вєвненість у собі, що формується першою формою визнання, може бути зруйнована шляхом фізичного насильства. Відповідно до трьох форм визнання Гоннет виокремлює й три форми зневаги. Тому першою формою зневаги є завдання тілесної шкоди, де людину насильно позбавляють змоги вільно розпоряджатися своїм тілом. Цей тип зневаги завдає шкоди довірі до здатності автономно розпоряджатися власним тілом, який був отриманий завдяки досвіду «любові»; тим самим втрачається довіра до себе і до світу [3, с. 132].

Друга форма визнання – «право» – стосується розвитку моральної відповідальності, яка розвивається в наших моральних відносинах з іншими. Це взаємний спосіб визнання, в якому людина вчиться бачити себе з точки зору свого партнера у взаємодії як носія рівних прав. Тобто, визнаючи інших членів спільноти як таких, що вже є носіями прав, ми можемо розуміти самих себе як суб'єктів права в тому сенсі, що ми можемо бути впевнені в соціальному виконанні певних наших вимог. Під «правами» тут розуміються ті індивідуальні вимоги, на соціальне виконання яких людина має право розраховувати, оскільки вона, як повноцінний член спільноти, рівноправно бере участь у його інституційних формах. Якщо систематично відбувається відмова в таких правах, це означає, що за людиною моральна свідомість визнається меншою мірою, ніж за іншими членами

суспільства. Як наслідок відбувається втрата самоповаги, тобто здатності ставитися до самого себе як до рівноправного партнера по інтеракції з оточуючими. Відмова у правах за допомогою соціальної та правової ізоляції може поставити під загрозу відчуття повноти, рівноправного й шановного члена суспільства.

Нарешті, третій спосіб визнання – це «солідарність», пов'язаний із визнанням наших рис і здібностей. Це важливо для розвитку нашої самооцінки і того, як ми стаємо «індивідуалізованими», оскільки саме наші особисті якості та здібності визначають нашу особисту різницю. Відносини такого роду можуть називатися «солідарними», оскільки вони пробуджують не тільки пасивну терпимість щодо індивідуальних особливостей інших осіб, а й зацікавлена співучасть у них. Різновидом зневаги в цьому випадку є соціальне приниження, тобто применшення статусу індивідуума, під яким мається на увазі цінність, соціально визнана за його стилем самоздійснення в цьому суспільстві. Соціальне приниження має місце, коли ієрархія цінностей у тому чи іншому суспільстві влаштована таким чином, що окремі форми життя систематично недооцінюються. Цей вид відмови у визнанні тягне за собою втрату позитивної особистої самооцінки [6, с. 95–122].

Таким чином, усі три форми визнання мають важливе значення для розвитку позитивного ставлення до самого себе. З досвідом зневаги пов'язана небезпека травми, яка порушує особисту ідентичність. Досвід зневаги служить мотиваційною та виправдувальною основою для соціальної боротьби. Боротьбу можна назвати «соціальною» тією мірою, якою її цілі можуть вийти з горизонту індивідуальних намірів і бути узагальнені настільки, щоб стати основою колективної дії. Звідси випливає, що любов як елементарна форма визнання не містить морального досвіду, достатнього, щоб сформувати соціальний конфлікт.

Підхід А. Гоннета можна резюмувати в такий спосіб: можливість формування ідентичності вирішальною мірою залежить від розв'язку впевненості в собі, почуття власної гідності і самоповаги. Ці три способи ставлення до самого себе можуть бути сформовані й підтримуватися міжсуб'єктивно, отримавши визнання тим, кого теж визнають. У результаті, умови для самореалізації залежать від встановлення відносин взаємного визнання. Ці відносини виходять за рамки тісних відносин любові, включаючи юридично закріплені відносини загальної поваги до автономії й гідності людей, а також мережі солідарності й спільні цінності, в яких може бути визнано особливу цінність членів спільноти. Такі відносини мають бути встановлені і розширені за допомогою соціальної боротьби. Ця боротьба не може розумітися виключно як конфлікт інтересів, оскільки «граматика» такої боротьби є «мораллю» у тому сенсі, що почуття обурення, породжені відмовою від претензій на визнання, мають на увазі нормативні судження про легітимність соціальних заходів. Таким чином, нормативний ідеал справедливого суспільства емпірично підтверджується історичною боротьбою за визнання.

Гоннет поділяє з Тейлором фундаментальний принцип, згідно з яким суб'єктивна автономія і самоздійснення припускають згоду бути й усвідомлювати себе соціально інтегрованим, беручи участь у певній формі життя. Обидва філософи дотримуються тієї самої антропологічної теорії, яка майже не заперечується в нинішній дискусії про визнання, стосовно того, що задоволення потреби у визнанні є необхідною умовою особистої ідентичності, а також міжсуб'єктивними відносинами. Тим не менше, порівнюючи концепції цих двох філософів і підкреслюючи схожість їхніх думок стосовно основоположних ідей, ми можемо потрапити в пастку, приписавши А. Гоннету те ставлення до мультикультуралізму, яке він не виявляв. Для справедливості сказаного треба підкреслити той факт, що в роботі «Боротьба за визнання. Моральна граматика соціального конфлікту» (1992 р.), яка найбільше стосується визнання питання мультикультуралізму згадуються лише побіжно. Тільки через 11 років, після виходу «Боротьби за визнання», у де-

батах з іншою представницею філософії «визнання» Ненсі Фрезер Аксель Гоннет намагається пояснити свою позицію стосовно питання «мультикультуралізм». Зокрема, він підкреслює, що, розробляючи схему соціальної боротьби, мотивованою негідним визнанням (чи зневагою), він досі не дав відповідь стосовно «культурного визнання». Гоннет зазначає, що нині концепція «політики ідентичності» не лише вимагає ліквідації дискримінації за допомогою здійснення універсальних прав, але також групових форм прихильності, визнання або участі. Членство в певній «культурі» меншини може бути використане для моральної мобілізації соціальної боротьби. Тому в межах цього виникає питання: чи є політизація культурної ідентичності лише одним із конфліктів, спричинених зневагою форм визнання (описаних вище), або ж, навпаки, це означає розглянути можливість появи нового четвертого принципу визнання [5, с. 161].

Розкриваючи це питання, Гоннет зазначає, що моральна граматика конфліктів, які зараз ведуться навколо «ідентично-політичних» питань у ліберально-демократичних державах, в основному визначається принципом визнання правової рівності: «Незалежно від того, чи належать вимоги до захисту від загрозливих культур і посягань, ліквідації дискримінації стосовно конкретних груп або підтримки змісту певного способу життя, їх суспільне виправдання має завжди мобілізувати моральні аргументи, як-то пов'язані з принципом рівності, часто підкріплені додатковими припущеннями» [5, с. 169]. Таким чином, він не відкидає важливості тих питань, які розглядають у межах питань культурної ідентичності і на пряму залежать від вимоги визнання своїх прав культурними меншинами, але вважає, що формування четвертої «культурної» форми визнання недоцільне, оскільки вимоги культурних груп можна виразити через попередні форми. Для Гоннета тільки ті вимоги до культурного визнання, які підкріплені або принципом рівної поваги, або принципом гідності, є справжніми моральними. Тому для нього це нове семантичне охоплення старих форм визнання (права й солідарності), а не нова форма культурного визнання, яка дійсно має значення в дебатах про мультикультуралізм.

На додаток до цих явних, але коротких зауважень про культурну самоідентифікацію, концепція визнання Гоннета має інші ресурси для вирішення проблем мультикультуралізму. Можливо, фундаментальною перевагою його концепції є те, що вона не прив'язана до цілей конкретних соціальних рухів, включаючи мультикультурний рух. Як він зазначає, саморозуміння нових соціальних рухів та претензій, які вони представляють у суспільній сфері, далекі від надійних показників природи та масштабів соціальних страждань. Кращим способом для критичного теоретика є розгляд реальних переживань зневаги та знущань, які переживають люди в повсякденному житті. Цей досвід зневаги в той же час демонструє протилежні очікування того, що означатиме належне визнання. Розчарування від таких очікувань – відсутність визнання або неправильне визнання – переживається як моральна шкода. Відповідно, основною «мультикультурною» проблематикою з погляду теорії визнання є те, як співіснування людей різних культур забезпечує контекст, в якому можуть виникнути такі визнання та відхилення визнання (зневага). На підставі емпіричних досліджень цих контекстів можуть з'явитися нормативні моделі щодо того, як виправдані очікування визнання опосередковано через переживання культурних розбіжностей. Таким чином, парадигма визнання може охопити «повсякденний мультикультуралізм».

Розвиток мультикультурного дискурсу спричинив нове зацікавлення у філософії визнання, вимагаючи переосмислення та пристосування концепції до сучасних вимог. Тож не дивно, що нині майже не існує розгляду мультикультурних питань без залучення обговорення концепцій визнання. Зазвичай визнання сприймається як питання самореалізації. Це думка характерна як для Ч. Тейлора, так і для А. Гоннета, двох найбільш відомих сучасних теоретиків визнання, які започаткували сучасний дискурс. І для Тейлора,

і для Гоннета визнання іншим суб'єктом є необхідною умовою для досягнення повної, неспотвореної суб'єктивності. Не визнавати когось – значить позбавити основної передумови для людського процвітання. Наприклад, для Тейлора невизнання або неправильне визнання може бути формою гноблення. Належне визнання – це не просто ввічливість, а життєво важлива людська потреба. Для Гоннета аналогічним чином відмова у визнанні є шкідливою, тому що руйнує їхнє позитивне уявлення про себе. І обидва розуміють нанесену шкоду в етичних термінах як обмеження здатності суб'єкта до досягнення «гідного життя». Тому для Тейлора і для Гоннета визнання належить до самореалізації.

Ч. Тейлор, аналізуючи взаємозв'язок між ідентичністю та визнанням, приходять до «політики рівного визнання», яка бачить вирішення свого завдання в мультикультуралізмі і визнанні рівної цінності різних культур.

Для А. Гоннета питання полягає в іншому: він підкреслює важливість мультикультурних питань на сучасному етапі розвитку, проте не виокремлює окрему культурну форму визнання. Для нього основна «мультикультурна» проблематика з погляду визнання – це співіснування різних культур у межах одного контексту (те, що Тейлор визначає як «горизонти значень»), в якому відбуваються такі визнання чи заперечення визнання.

Література

1. Рикер П. Путь признания. Москва: Российская политическая энциклопедия, 2010. 272 с.
2. Тейлор Ч. Політика визнання. Мультикультуралізм і «Політика визнання». Київ: Альтерпрес, 2004. С. 29–71.
3. Фурс В. Социальная философия в непопулярном изложении. Вильнюс: Европейский гуманитарный университет, 2006. 184 с.
4. Canadian Multiculturalism Act. Department of Justice. 1988. URL: <http://laws-lois.justice.gc.ca/PDF/C-18.7.pdf> (дата звернення: 26.03.2018).
5. Fraser N. Redistribution or recognition? A political-philosophical exchange / N. Fraser, A. Honneth. London, New York: Verso, 2003. 276 с.
6. Honneth A. The Struggle for Recognition. The Grammar of Social Conflicts. Cambridge: Polity Press, 1995. 215 с.
7. McQueen P. Social and Political Recognition. Internet Encyclopedia of Philosophy. URL: http://www.iep.utm.edu/recog_sp/ (дата звернення: 26.03.2018).

Анотація

Підскальна О. М. Питання «мультикультуралізму» в філософських концепціях визнання. – Стаття.

У цій статті автор розкриває питання взаємозв'язку філософії визнання та мультикультуралізму. Досліджується особливості концепцій двох філософів – Чарльза Тейлора та Акселя Гоннета, які розпочали дискурс сучасного переосмислення класичної ідеї людської інтерсуб'єктивності. Автор звертає увагу на життєво важливе значення соціальної взаємодії на формування ідентичності та почуття власної гідності. В дослідженні розглянуто працю канадського філосо-

фа Чарльза Тейлора «Політика визнання», в якій розкрито взаємозв'язок між ідентичністю та визнанням, що, своєю чергою, веде до політики мультикультуралізму й визнання «рівної цінності різних культур». Проаналізовано концепцію «Боротьби за визнання» німецького мислителя Акселя Гоннета. Розкрито форми визнання та відповідні форми зневаги, які виступають моральною основою соціальних конфліктів, а також виокремлено місце мультикультуралізму в концепції А. Гоннета.

Ключові слова: Тейлор, Гоннет, визнання, мультикультуралізм, інтерсуб'єктивність, ідентичність.

Аннотация

Підскальна О. М. Вопрос «мультикультурализма» в философских концепциях признания. – Статья.

В данной статье автор раскрывает вопросы взаимосвязи философии признания и мультикультурализма. Исследуются особенности концепций двух философов – Чарльза Тейлора и Акселя Хоннета, которые начали дискурс современного переосмысления классической идеи человеческой интерсуб'єктивности. Автор обращает внимание на жизненно важное значение социального взаимодействия на формирование идентичности и чувства собственного достоинства. В исследовании рассмотрен труд канадского философа Чарльза Тейлора «Политика признания», в которой раскрыта взаимосвязь между идентичностью и признанием, что, в свою очередь, ведет к политике мультикультурализма и признания «равной ценности различных культур». Проанализирована концепция «борьбы за признание» немецкого мыслителя Акселя Хоннета. Раскрыты формы признания и соответствующие формы пренебрежения, которые выступают нравственной основой социальных конфликтов, а также выделено место мультикультурализма в концепции А. Хоннета.

Ключевые слова: Тейлор, Хоннет, признание, мультикультурализм, интерсуб'єктивность, идентичность.

Summary

Pidskalna O. M. The question of “multiculturalism” in the philosophical concepts of recognition. – Article.

In this article the author reveals the issues of the relationship between the philosophy of recognition and multiculturalism. The peculiarities of the concepts of two philosophers are explored: the concepts of Charles Taylor and Axel Honneth, who began the discourse of contemporary rethinking of the classical idea of human intersubjectivity. The author draws attention to the vital importance of social interaction on the formation of identity and self-esteem. The study examines the work of the Canadian philosopher Charles Taylor's The Policy of Recognition, which reveals the relationship between identity and recognition, which in turn leads to a policy of multiculturalism and the recognition of the “equal value of different cultures”. The concept of the “struggle for recognition” of the German thinker Axel Honneth was analyzed. The forms of recognition and corresponding forms of neglect, which serve as the moral basis of social conflicts, are also revealed, as well as the place of multiculturalism in the conception of A. Honneth is singled out.

Key words: Taylor, Honneth, recognition, multiculturalism, intersubjectivity, identity.